

Dr. Zaruhi S. Kavalcıyan, Türkiye'nin ilk kadın hekimi

Şeref Etker*

“

II. Abdülhamid döneminde, kadın hekimlerin yabancı ülkelere aldıkları diplomalarını onaylatmak için sınava girme başvuruları Tıbbiye Meclisi tarafından kabul edilmedi. 1920'den sonra Saray'ın hükümet erkinin kısıtlanması sonucunda, kadın doktorlara belirli çalışma alanları açıldı.

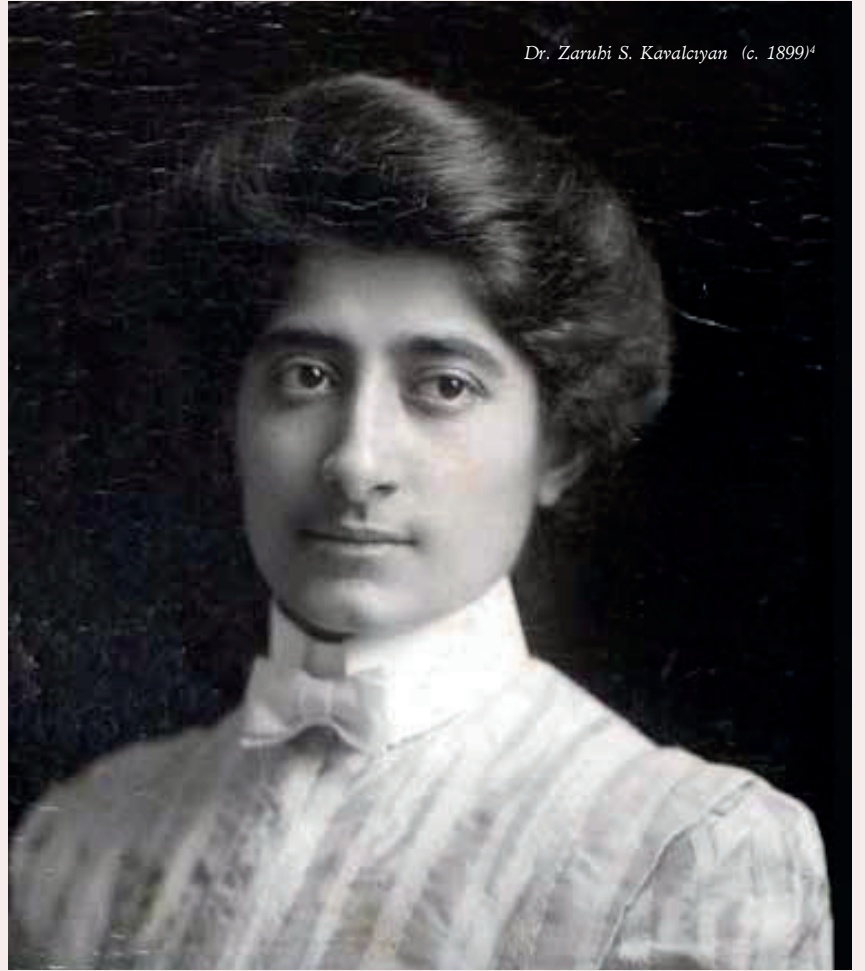
”

Tarihçelerde, Dr. Safiye Ali adı “Türkiye'nin ilk kadın doktoru” ve “Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın doktoru” olarak öne çıkarılmaktadır. Bu bilgi doğru değildir: Safiye Ali (Krekeler, 1894-1952) tıp öğrenimini 1921'de Almanya'da (Würzburg) tamamlayarak Tabip “Medicus practicus” olan ilk Türk kadınıdır ; ancak, Türkiye'nin ilk kadın doktoru değildir. Türkiye'de ilk kadın hekim, 1903 yılında ABD'nde Tıp Doktoru (M.D.) diplomasını alan Dr. Zaruhi Serope Kavalcıyan'dır.¹

Dr. Serope Kavalcıyan'ın (Dikran Serovpe Krikor Kavalcıyan) kızı olan Zaruhi, 1877'de Adapazarı'nda doğmuştur. Adapazarı kentinin yerlisi olan Kavalcıyan ailesi Protestan Ermeni milletindedir. Baba Dr. Kavalcıyan, ABD'nde, Boston Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde (Boston University Medical School) öğrenim göyerek 1875 yılı Nisanında mezun olmuş;² aynı yıl içinde memleketine dönerek hekimlik yapmaya başlamıştır. Dr. Serope Kavalcıyan, “homeopati” uygulamalarını savunan bir hekim olarak tanınmaktadır.³

Zaruhi Kavalcıyan, ilk ve ortaokulu, günümüzde SEV Üsküdar Amerikan Lisesi (kuruluşu 1876) olarak işlevini sürdürmekte olan eğitim kurumunun İzmit, Bahçecik'teki yerleşkesinde

* Uzman Hekim

Dr. Zaruhi S. Kavalcıyan (c. 1899)⁴

tamamladıktan sonra, - yine bugün Robert Kolej olan - İstanbul Amerikan Kız Koleji'nden 1898 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından İzmit'te bir yıl öğretmenlik yapan Zaruhi Kavalcıyan, 1899'da ABD'ne giderek Illinois Üniversitesi'nde (Chicago) tıp eğitimi aldı. Dr. Zaruhi

Kavalcıyan, Üniversite'nin Tıp Okulu “College of Physicians and Surgeons” 1903 yılı mezunları arasında, “Kavalcıyan, Zaroohie Serope, M.D., Adabazar, Turkey” olarak kayıtlıdır.

Chicago'da yayımlanan The Woman's Medical Journal, “genç Türk kadını” Zaruhi Kavalcıyan'ın 1903 yılı Hazira-

nında mezun olduğunu duyurduktan sonra, İstanbul'a dönen Dr. Kavalcıyan'ın, Türkiye'de yetkililerin kendisini nasıl karşılayacaklarını ve hekimlik yapmasına izin verip vermeyeceklerini bilemediğini; hiç değilse ebelik yapmak için izin alabilmeyi umduğunu, bildirmektedir.⁵

Dr. Zaruhi Kavalcıyan, yurda döndükten sonra, Adapazarı'nda babasının yanında hekimlik yaptı. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların doktor olarak çalışmasına izin verilmemekte idi. II. Abdülhamid döneminde, kadın hekimlerin yabancı ülkelerden aldıkları diplomalarını onaylatmak için sınava girme başvuruları Tıbbiye Meclisi tarafından kabul edilmedi. Dersaadet Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahanesi onları toplantılarına almadı. Bu tutum İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra değişmedi; tabip örgütleri de kadın meslekdaşlarını üye yapmadı. Ancak, 1920'den sonra Saray'ın hükümet erkinin kısıtlanması sonucunda, kadın doktorlara belirli çalışma alanları açıldı.

1900'lerin başında Türkiye dışındaki tıp fakültelerinden mezun olan Adapazarlı Dr. Ofelya Nergararyan-Kasabyan (1882-1952) İzmir'de doktor olan eşinin yanında;⁶ Edirneli Dr. Amália Frisch (1882-1941) ise, İstanbul'daki Avusturya-Macaristan Hastanesinde asistan tabip/cerrah olarak, görev yapabilmişlerdir.⁷ Yine bu dönemde, Amerikalı kadın hekimler Osmanlı İmparatorluğu'nun değişik yörelerinde "hastabakıcı hemşire" gibi çalışmışlar; erkek hastalara bakmaları jurnallere konu olmuştur.

Zaruhi Kavalcıyan, tabipliğinin yanısıra mezunu olduğu İzmit'teki okulunda biyoloji öğretmenliği yapmıştır. Dr. Serope Kavalcıyan'ın bir felç geçirmesi üzerine, Dr. Zaruhi Kavalcıyan, hastaların sağaltımını bir başına üstlenmiş; babasının 1915 Kasımında ölümünden sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarında Adapazarı ve İzmit çevresinde çalışmalarını sürdürerek hasta ve yaralı bakım kuruluşlarında aktif

görevler almıştır. Dr. Kavalcıyan, 1921'de Üsküdar'a taşınan Amerikan Kız Okulunun öğretim kadrosu ile birlikte İstanbul'a yerleşmiştir.

Dr. Kavalcıyan'ın İstanbul (Arnavutköy) Amerikan Kız Koleji'nde (ACG), 1921 yılı başında "Bir hekim olarak deneyimlerim" başlığıyla İngilizce bir konferans verdiği bilinmektedir.⁸ Onun Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinden başlayarak, yaklaşık 15 yıllık çalışmasını kapsayan, tıp tarihimiz bakımından son derecede ilginç olacak bu konuşmanın metni, ne yazık ki, yayımlanmamıştır. Zaruhi Kavalcıyan evlenmemiş; özel belgeleri de korunmamıştır. Mektupları ve başka yazıları bulunmayı beklemektedir.

Dr. Zaruhi Kavalcıyan (solda), Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde: Edebiyat öğretmeni (sonra milletvekili) Refik Ahmet Sevengil ve Matematik öğretmeni Maryam Hagopyan ile birlikte⁹

Dr. Zaruhi Kavalcıyan, uzun yıllar "Doktor Kaval" olarak tanındığı, sevilip sayıldığı Üsküdar'da hekimlik yapmış; 1952 yılına kadar Üsküdar Amerikan Lisesi'nde, biyoloji, fizyoloji ve fen derslerini vermiştir. 1929'da kurulan Etibba (Tabip ve Diş tabipleri) Odası kayıtlarında Zaruhi Kavalcıyan'ın adını görmüyoruz. Bunun bir nedeni kazanç vergisinin getireceği yük olmalıdır.

Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'ndeki görevlerinden ayrıldıktan sonra, Bağlarbaşı'ndaki okulunu Boğaz'ın karşı kıyısından gören bir semtte yaşamayı seçen Dr. Kavalcıyan, 30 Haziran

1969 tarihinde 92 yaşında vefat etmiş ve Feriköy Protestan Kabristanında defnedilmiştir.¹⁰

Dr. Zaruhi Kavalcıyan'ın, öncelikle İstanbul Amerikan Kız Koleji'nin Türk öğrencileri için bir rol modeli olarak, okulun mezunlarından Safiye Ali (ACG 1916) ve Bedriye Veysi'nin (Bora, ACG 1917) hekimliğe yönelmelerinde; bunu izleyerek 1920 yılında Kolej'in içinde açılan Tıp Okulunda,¹¹ Türkiye'de kız öğrencilere tıp öğretiminin kapılarının açılmasında güçlü bir esin kaynağı olduğu anımsanmalıdır.

DİPNOTLAR

¹ Şeref Etker, "Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Zaruhi Kavalcıyan," *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji*, sayı, 1313, 18 Mayıs 2012, s. 14.

² Serope Kavalcıyan'ın ABD'ne gitmeden önce, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den (École impériale [de médecine]) tıp diploması aldığı belirtilmektedir, bkz. *The College Courant* (New Haven, Conn.), Dec. 6, 1873, s. 248. Tıbbiye mezunları arasında adı geçmeyen Dr. Serope Kavalcıyan, Osmanlı İmparatorluğu'nda çalışan Amerikalı hekimlerden tıp eğitimi aldıktan sonra, sınava girerek diploma almış olabilir?

³ (Seropé C. Kavalgian) "Our letter from Turkey", *The New England Medical Gazette*, Oct. 1879, s. 236-239.

⁴ Sağlık Eğitim Vakfı (SEV) Sanal Müzesi koleksiyonu.

⁵ *The Woman's Medical Journal* (Chicago), vol XIII, No. 8, August 1903, s. 162.

⁶ Şeref Etker, "Türkiye'nin İlk Kadın Doktorlarını Üsküdar (UAA) Yetiştirdi", *SEV Connect*, İlkbahar 2018, s. 88-89. https://www.sev.org.tr/dergi/connect_ilkbahar_2018/html/88/

⁷ Şeref Etker, Szabolcs Dobson, László András Magyar, "Türkiye'nin İlk Kadın Doktorları: Amália Frisch", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, ed. Gülten Dinç, sayı 21, 2015, s. 59-67.

<http://ttk.org.tr/wp-content/uploads/2019/06/Yeni-T%C4%B1p-Tarihi-Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1-21-2015.pdf>

⁸ *President's report, report of the Finance Committee, American College for Girls at Constantinople in Turkey, 1921-1922. [İstanbul, y.y., 1922], s. 25, Zaruhi Kavalcıyan, "My Experience as a Physician".*

⁹ Fotoğraf 1937 yılı civarında çekilmiştir. Özel koleksiyon (Ş.Etker).

¹⁰ Dr. Zaruhi S. Kavalcıyan'ın mezarı, Dersaadet Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahanesi'ne ve Ermeni Etibba Cemiyeti'ne (kuruluşu 1912) başkanlık yapan Dr. Hayg-Baronig Madteosyan'ın (1835-1926) kabrinin yakınındadır.

¹¹ Carolyn McCue Goffman, *Mary Mills Patrick's Cosmopolitan Mission and the Constantinople Woman's College*, Lanham, 2021.